

УДК 070.422.001:378.14

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/28.208597>**Тетяна ЗАКУСИЛОВА,**
orcid.org/0000-0003-3741-8374кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри охорони здоров'я, соціальної медицини та медичної експертизи
Запорізького державного медичного університету
(Запоріжжя, Україна) zakusilovatatyana@ukr.net

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність і визначено теоретичне підґрунтя поняття «якість освіти»; продемонстровано наукову дискусію щодо якості вищої медичної освіти; охарактеризовано теоретичні аспекти якості професійної підготовки медичних працівників; окреслено шляхи забезпечення якості освіти майбутніх лікарів у процесі професійної підготовки в закладах вищої медичної освіти України. Зазначено, що якість освіти є головним аргументом у забезпеченні такого рівня життєвої й професійної компетентності людини, розвитку людського потенціалу, який би задовольняв насамперед потреби особистості, суспільства і держави. Підкреслено, що якість медичної освіти передбачає виконання державного замовлення кваліфікованих медичних працівників з високим рівнем фахових компетентностей.

Акцентовано увагу на тому, що якість підготовленості майбутнього фахівця, в тому числі лікаря професійної діяльності, – це сукупність його професійно-особистісних властивостей, що відповідають меті вищої освіти, взаємодіють між собою; вона з'являється як єдність внутрішніх і зовнішніх властивостей особистості; ці властивості як зміст якості фахівця певним чином структуровані, динамічні, можуть змінюватися та розвиватися. Зауважено, що дієвим засобом забезпечення якості професійної підготовки майбутніх лікарів є моніторинг (внутрішній і зовнішній) якості освітнього процесу, який сприяє його оцінці та вчасному корегуванню очікуваного результату і шляхів досягнення мети.

Наголошено на тому, що підвищенню якості медичної освіти сприяє й застосування викладачами в освітньому процесі майбутніх лікарів інтерактивних технологій навчання, які дають змогу розвивати суб'єкт-суб'єктні відносини під час професійної підготовки, рівноправної участі студентів-медиків в освітньому процесі; сприяють активній професійно спрямованій взаємодії, квазіпрофесійній діяльності майбутніх лікарів.

Ключові слова: інтерактивні технології, майбутні лікарі, медичні працівники, моніторинг, освітній процес, охорона здоров'я, професійна підготовка, якість освіти.

Tatjana ZAKUSILOVA,
orcid.org/0000-0003-3741-8374,
Candidate of Pedagogical Sciences,Lecturer at the Department of the Health Care, Social Medicine and Medical Expertise
of Zaporizhzhia State Medical University
(Zaporizhzhia, Ukraine) zakusilovatatyana@ukr.net

THE WAYS TO ENSURE THE EDUCATION QUALITY OF FUTURE DOCTORS IN THE PROFESSIONAL TRAINING IN HIGHER MEDICAL EDUCATION INSTITUTIONS

The essence and the theoretical basis of the concept of “quality of education” are revealed in the article. Scientific discussion on the quality of higher medical education was demonstrated. Theoretical aspects of the quality of professional training of medical workers are described. The ways of ensuring the quality of education of future doctors in the process of professional training in the institutions of higher medical education of Ukraine are outlined. It was stated that the quality of education is the main argument in ensuring a level of vital and professional competence of a person, development of human potential, which would, first of all, satisfy the needs of the individual, society and the state. It is emphasized that the quality of medical education implies the fulfillment of the state order of qualified medical professionals with high level of professional competence.

It is emphasized that the quality of preparedness of the future specialist, including – the doctor of professional activity – is a set of his professional and personal qualities that correspond to the purpose of higher education, which interact; it appears as a unity of internal and external personality traits; these properties, as the content of a specialist's quality, are in some ways structured, dynamic, changeable and evolving. It is noted that the effective means of ensuring the quality of training of future doctors is to monitor the (internal and external) quality of the educational process, which contributes to its assessment and timely adjustment of the expected result and ways of achieving the goal.

It is emphasized that the improvement of the quality of medical education is facilitated by the use by teachers of future doctors of interactive teaching technologies in the educational process, which enable the development of subject-subject relations during professional training, equal participation of medical students in the educational process; promote active professionally directed interaction, quasi-professional activity of future doctors.

Key words: *interactive technologies, future physicians, medical professionals, monitoring, educational process, health care, vocational training, quality of education.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації в контексті реформування системи освіти і сфери охорони здоров'я України одним із пріоритетних завдань професійної підготовки майбутніх лікарів стало забезпечення якості освіти студентів-медиків. Освіта і здоров'я – головні чинники визначення якості життя людини; якість освіти, особливо медичної, є запорукою здорової нації, а також необхідною ознакою ефективної професійної підготовки компетентних конкурентоспроможних майбутніх фахівців, зокрема медичних працівників.

Актуальність теми статті підтверджується нагальною суспільною потребою у кваліфікованих лікарях з високим рівнем професіоналізму, який відповідав би складним викликам сучасності, зокрема щодо збереження життя та зміцнення здоров'я громадян і відсутності системного поглибленого аналізу якості вищої медичної освіти в Україні, точної характеристики факторів впливу на якість професійної підготовки майбутніх лікарів згідно з європейськими стандартами, на чому наголошується й у Законі «Про вищу освіту» (2014 р.).

Аналіз досліджень. В царині сучасних педагогічних проблем якості освіти присвятили свої праці Б. Жебровський, Г. Кільова, Р. Кубанов, О. Ляшенко, В. Трайнев та інші. Різні аспекти якості вищої освіти вивчали В. Бахрушин, Г. Кільова, В. Кісс, А. Прадес, О. Присвітла та інші. На оцінці якості розвитку ринку освітніх послуг в Україні акцентували увагу О. Єлісеєва, Н. Островерхова, О. Панич, Т. Тарасенко.

Питанням діагностики та моніторингу якості освіти присвячено наукові розвідки А. Белкіної, Є. Локшиної, Дж. Уілмса, Г. Цехмістрової. Особливості рейтингового оцінювання науково-педагогічної діяльності викладачів та якості університетської освіти й моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти розглядали С. Єрмак, В. Дрижак, В. Курило, О. Мещанінов, А. Низков та інші.

Мета статті – розкрити сутність і визначити теоретичне підґрунтя поняття «якість освіти»; окреслити шляхи забезпечення якості освіти майбутніх лікарів у процесі професійної підготовки в закладах вищої медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Основною тенденцією суспільного поступу в ХХІ столітті можна вважати спрямованість освітньої політики більшості країн на забезпечення якості освіти, створення необхідних умов для рівного доступу до неї незалежно від соціально-економічного статусу сім'ї, географії її проживання, національної чи релігійної приналежності дитини, інших соціальних факторів, які впливають на задоволення життєво-необхідних потреб людини та покращення якості її життя (Локшина, 2004: 17).

Якість освіти є головним аргументом у забезпеченні такого рівня життєвої й професійної компетентності людини, розвитку людського потенціалу, який би задовольняв насамперед потреби особистості, суспільства і держави.

Національною доктриною розвитку освіти якість освіти визначено національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. Поліпшення якості освіти є одним із головних завдань сучасної політики в галузі освіти, національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту.

Поняття «якість освіти» в загальному тлумаченні означає задоволення суспільних запитів та очікувань щодо надання освітніх послуг; забезпечення ефективності освітніх потреб осіб, які навчаються. Якість медичної освіти передбачає виконання державного замовлення кваліфікованих медичних працівників з високим рівнем фахових компетентностей. В широкому розумінні під якістю освіти розуміється збалансована відповідність процесу, результату й освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти (Субетто, 2000: 9).

Як зазначено Європейською асоціацією з забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education), якість освіти є збалансованою відповідністю (як результату, процесу, освітньої системи) встановленим потребам, цілям, вимогам, нормам (стандартам).

Якість професійної освіти вчені трактують із зовнішнього аспекту (при якому якість результату освітнього процесу розуміється як відповідність

рівня підготовки випускників попиту роботодавців, вимогам стандартів) і внутрішнього (при якому якість освіти передбачає зміст освітнього процесу, рівень підготовки студентів, викладацьких кадрів, інформаційно-методичний супровід, матеріально-технічне забезпечення якості підготовки, використовувані навчальні технології, наукову діяльність тощо) (Кубанов, 2013: 28).

Як зауважує П. Саух, якість освіти – це багатовимірний модель соціальних норм і вимог до особистості та освітнього середовища, в якому відбувається розвиток особистості, та системи освіти, яка реалізує їх на всіх етапах навчання людини (Саух, 2006: 3).

На думку Р. Кучми, якість вищої освіти потрібно розуміти як збалансовану відповідність освіти (результату, процесу, освітньої системи) визначеним потребам, цілям, вимогам, нормам (стандартам), які відповідають необхідності сучасного суспільного розвитку. Серед структурних компонентів якості вищої освіти дослідник називає якість викладання (навчального процесу, педагогічної діяльності), якість науково-педагогічних кадрів, якість освітніх програм, якість матеріально-технічної бази та інформаційно-освітнього середовища, якість абітурієнтів, якість наукових досліджень, якість управління освітою (Кучма, 2010: 90).

Якість професійної освіти визначається тим рівнем знань, умінь, інтелектуального, фізичного та морального розвитку, який мають випускники закладу освіти. Якість освіти визначають як:

- сукупність перевірених практикою результатів пізнання людиною навколишнього світу, здатність особистості ефективно виконувати певну діяльність на основі набутих знань і здатність виконувати будь-які дії автоматично;

- показники особистісного розвитку майбутнього фахівця це – рівень професіоналізму та педагогічної майстерності викладача, його здатність до впровадження інноваційних освітніх технологій (Острроверхова, 2005: 112);

- сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу, які надають йому здатність формувати такий рівень професійної компетентності особи, який задовольняє його потреби, потреби суспільства і держави як сьогодні, так і в майбутньому (Булах, Мруга, 2006: 24);

- узагальнений показник розвитку суспільства в певному часовому вимірі, який потрібно розглядати в динаміці тих змін, які характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій: вона рухається до консолідації та інтеграції в світову спільноту чи протистоїть їй, ставлячи власні інтереси понад усе (Ляшенко, 2005: 10) тощо.

Автор погоджується з думкою Г. Ковальової, що якість освіти – це інтегральна характеристика системи освіти, яка відображає ступінь відповідності досягнутих результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням (Ковальова, Логінова, 2000: 6). Імпонує авторові статті й дефініція, запропонована О. Мармазою: якість освіти – це «сукупність якостей особи, які відображають її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлюють здатність задовольняти як особисті духовні, матеріальні потреби, так і потреби суспільства» (Мармаза, 2004: 116).

Складниками якості вищої освіти вважається «відповідність навчальних досягнень студентів державним освітнім стандартам; якість навчально-виховного процесу, що забезпечує рівень особистісного розвитку; динаміка індивідуальних досягнень у самовизначенні, саморозвитку, самореалізації; навчально-методичне забезпечення процесу підготовки; позитивна мотивація навчання, готовність до пізнавальної діяльності; якість управління освітніми програмами, які мають бути спрямовані на основну мету системи освіти – забезпечити умови для всебічного розвитку студентів, виховання громадянина демократичного суспільства» (Зайчук, 2009: 57).

Як педагогічна категорія «якість освіти поєднує сутність поняття освіти, процедури діагностування, аналіз явищ і властивостей суб'єктів освітнього процесу» (Ляшенко, 2005: 10).

Як зазначає Дж. Гордон, «якість вищої освіти – це колективна й багатомірний категорія, яка спирається на реальні факти й явища діяльності конкретних навчальних закладів, включаючи контроль за дотриманням системи стандартів, стеження за змінами й нововведеннями. Саме дотримання перерахованих елементів дає змогу окремому фахівцю досягнути об'єктивності в процесі оцінювання якості вищої освіти» (Гордон, 1998: 295).

Якість процесу формування професіоналізму, на думку С. Короткова, виявляється в якості технології освіти, контролі над освітніми процесами, мотивації викладацького складу та спрямованості на творчість і ефективність педагогічної роботи, якості ставлення студентів до самої освіти, інтенсивності освітнього процесу, управління освітою, якості методів презентації знань (Коротков, 2006: 78).

В контексті якості медичної освіти актуальним і вдалим, на думку автора, є тлумачення якості освіти як її відповідності соціально-економічним потребам, інтересам особи, суспільства та держави; сукупність якостей особи з вищою освітою,

які відображають її компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість і зумовлюють здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства (Фунтікова, 2007: 386).

Якість підготовленості майбутнього фахівця, в тому числі лікаря професійної діяльності, – це сукупність його професійно-особистісних властивостей, які відповідають меті вищої освіти, взаємодіють між собою; вона з'являється як єдність внутрішніх і зовнішніх властивостей особистості; ці властивості як зміст якості фахівця певним чином структуровані, динамічні, можуть змінюватися та розвиватися (Кільова, 2012: 23). У процесі професійної підготовки майбутні медики повинні здобути знання та навички щодо громадського здоров'я населення, епідеміології, охорони довкілля, управління охороною здоров'я тощо.

Слід зазначити, що дієвим засобом забезпечення якості професійної підготовки майбутніх лікарів є моніторинг (внутрішній і зовнішній) якості освітнього процесу, який сприяє його оцінці та вчасному корегуванню очікуваного результату й шляхів досягнення мети. Внутрішній моніторинг є частиною навчального плану й відбувається в межах ЗВО за рахунок його ресурсів.

В системі медичної освіти передбачено обов'язкову державну перевірку знань за стандартизованими тестами. Обов'язковим складником державної атестації для присвоєння кваліфікації «лікар» є ліцензійний іспит. Джерелами інформації в процесі моніторингу якості вищої освіти також можуть бути й результати комплексних контрольних зрізів знань; дані ліцензійного та акредитаційного процесів; інспектування ЗВО; оцінка підготовленості випускників роботодавцями.

Впровадження тестування для студентів закладів вищої медичної освіти розпочалося зі співпраці українських закладів вищої медичної освіти й медичних шкіл Німеччини, Франції, США, Великобританії, Канади тощо; участі в програмах партнерства між українськими та зарубіжними закладами медичної освіти (за підтримки USAID / IREX) та освітніх міжнародних програм в межах проекту «Стандартизований контроль якості медичної освіти в Україні».

Варто підкреслити, що для здобуття високої кваліфікації лікаря студенту-медику необхідно забезпечити відповідність між рівнем процесу професійної підготовки в процесі навчання в ЗВО та реальним процесом фахової діяльності в медичних закладах. Підвищенню якості медичної освіти сприяє й застосування викладачами в освітньому процесі майбутніх лікарів інтерактивних технологій навчання, які надають змогу розвитку суб'єкт-суб'єктних відносин під час професійної підготовки, рівноправної участі студентів-медиків в освітньому процесі; сприяють активній професійно-спрямованій навчальній взаємодії, квазі-професійній діяльності майбутніх лікарів. Якість професійної підготовки майбутніх медичних працівників, в тому числі лікарів, повинна відповідати сучасним вимогам до професійної лікарської діяльності й очікуванням та потребам пацієнтів.

Висновки. Отже, якість вищої медичної освіти має головне значення для залучення України до єдиного європейського освітнього простору. Підвищенню якості освіти майбутніх лікарів в процесі професійної медичної підготовки безпосередньо сприяє ефективний моніторинг знань (призначенням якого є забезпечення всіх учасників освітнього процесу зворотнім зв'язком, що дозволяє вносити послідовні зміни в хід реалізації освітньої програми з метою підвищення якості її результатів) і впровадження інтерактивних освітніх технологій у вигляді бінарних лекцій з елементами дискусії, групових квазіпрофесійних завдань на кшталт лікарських консиліумів, що потребує колективних зусиль тощо.

Якість вищої медичної освіти, на думку автора, це – спеціальний комплекс: 1) професійних вимог і суспільних очікувань до освітньої системи професійної підготовки медичних працівників, зокрема лікарів; 2) встановлених державою норм щодо професійних стандартів з визначеної лікарської спеціальності та результатів засвоєння змісту вищої медичної освіти й об'єктивності оцінювання професійно орієнтованих навчальних досягнень студентів. Професійна підготовка сучасних лікарів має відповідати державним стандартам, професійним вимогам, очікуванням суспільства та бути якісною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест : навчальний посібник. Київ, 2006. 60 с.
2. Зайчук В. Управління якістю освіти як складник державної освітньої політики. Педагогіка і психологія. 2009. № 1. С. 56–78.
3. Кільова Г. О. Якість освіти як ключова категорія менеджменту освіти. Освіта та педагогічна наука. 2012. № 5–6 (154–155). С. 22–26.
4. Ковалева Г. С., Логинова О. Б. Предварительные формулировки концептуальных положений: основные тезисы. Оценка качества образования как фактор развития школы : материалы науч.-практ. конференции. Самара, 17-18 февр. 2000 г. С. 3–12.

5. Коротков Э. М. Управление качеством образования : учеб. пособие для вузов. Москва, 2006. 320 с.
6. Кубанов Р. А. Якість освіти: суть поняття та особливості оцінювання. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2013. № 13 (272). С. 25–31.
7. Кучма Р. М. Сучасні системи управління якістю вищої освіти в контексті вимог Болонського процесу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. 2010. Вип. 94–96. С. 87–93.
8. Ляшенко О. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. Педагогіка і психологія. 2005. № 1 (46). С. 5–12.
9. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом : навчально-методичний посібник. Харків, 2004. 240 с.
10. Моніторинг якості освіти: світові досягнення й українські перспективи / за заг. ред. Є. І. Локшиної. Київ, 2004. 128 с.
11. Островерхова Н. Оцінка якості освіти. Освіта і управління. 2005. Т. 8, № 1. С. 109–113.
12. Саух П. Якість освіти як індикатор рівня життя інформаційного суспільства. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2006. С. 3–7.
13. Словник-довідник / Упор. О. О. Фунтікова. Запоріжжя, 2007. 404 с.
14. Субетто А. И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования). Кострома, 2000. 168 с.
15. Gordon G. Approaches to effective international processes to quality management: an initial analysis. Tertiary Education and Management. 1998, Vol. 4, № 4. P. 295–301.

REFERENCES

1. Bulakh I. Ye., Mruha M. R. Stvoriuiemo yakisnyi test: navchalnyi posibnyk [Create a quality test: a tutorial]. Kiev, 2006, 60 p. [in Ukrainian].
2. Zaichuk V. Upravlinnia yakistiu osvity yak skladova derzhavnoi osvitnoi polityky [Education quality management as a component of state education policy]. Pedagogy and psychology, 2009, № 1, P. 56–78 [in Ukrainian].
3. Kilova H. O. Yakist osvity yak kliuchova katehoriia menezhmentu osvity [Quality of education as a key category of education management]. Education and pedagogical science, 2012, № 5–6 (154–155), P. 22–26 [in Ukrainian].
4. Kovaleva G. S., Loginova O. B. Predvaritel'nye formulirovki konceptual'nyh polozhenij: osnovnye tezisy [Preliminary wording of conceptual provisions: main points]. Assessing the quality of education as a factor in the development of the school: materials of scientific-practical conferences. Samara, 17-18 fevr. 2000, P. 3–12 [in Russian].
5. Korotkov Je. M. Upravlenie kachestvom obrazovaniya : ucheb. posobie dlja vuzov [Education quality management: textbook. manual for universities]. Moscow, 2006. 320 p. [in Russian].
6. Kubanov R. A. Yakist osvity: sut poniatia ta osoblyvosti otsiniuvannia [Quality of education: the essence of the concept and features of evaluation]. Bulletin of Taras Shevchenko National University, 2013, № 13 (272). P. 25–31 [in Ukrainian].
7. Kuchma R. M. Suchasni systemy upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity v konteksti vymoh Bolonskoho protsesu [Modern systems of quality management of higher education in the context of the requirements of the Bologna process]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kiev. Philosophy. Politology, 2010, Vol. 94–96. P. 87–93 [in Ukrainian].
8. Liashenko O. Yakist osvity yak osnova funktsionuvannia y rozvytku suchasnykh system osvity [Quality of education as a basis for the functioning and development of modern education systems]. Pedagogy and psychology, 2005, № 1(46). P. 5–12 [in Ukrainian].
9. Marmaza O. I. Innovatsiini pidkhody do upravlinnia navchalnym zakladom : navchalno-metodychnyi posibnyk [Innovative approaches to the management of an educational institution: a training manual]. Kharkov, 2004. 240 p. [in Ukrainian].
10. Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia i ukraïnski perspektyvy / za zah. red. Ye. I. Lokshynoi [Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives]. Kiev, 2004. 128 p. [in Ukrainian].
11. Ostroverkhova N. Otsinka yakosti osvity [Assessing the quality of education]. Education and Management, 2005, T. 8, № 1. P. 109–113 [in Ukrainian].
12. Saukh P. Yakist osvity yak indykator rivnia zhyttia informatsiinoho suspilstva [Quality of education as an indicator of the standard of living of the information society]. Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University, 2006. P. 3–7 [in Ukrainian].
13. Clovnyk-dovidnyk / Upor. O. O. Funtikova [Directory Dictionary]. Zaporizhzhia, 2007, 404 p. [in Ukrainian].
14. Subetto A. Y. Problema kachestva vyssheho obrazovaniya v kontekste hlobalnykh y natsyonalnykh problem obshchestvennoho razvytiya (fylosofiya kachestva obrazovaniya) [The quality problem of higher education in the context of global and national problems of social development (philosophy of the quality of education)]. Kostroma, 2000, 168 p. [in Russian].
15. Gordon G. Approaches to effective international processes to quality management: an initial analysis. Tertiary Education and Management, 1998, Vol. 4, № 4. P. 295–301 [in English].